

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Gondolatok a követelés jogi természetéről

Szerző:

dr. Liget Levente

Kézirat lezárva:

2019. május 24.

Gondolatok a követelés jogi természetéről

I. Bevezető

Jelen dolgozatomban - a terjedelmi korlátok miatt a teljesség igénye nélkül - szeretnék a követelésekkel kapcsolatos pár gondolatot, jogintézményt, az egyes fogalmak összefüggését megvilágítani, különös tekintettel a követelések érvényesítésére.

II. Fogalma, keletkezése, fajtái

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) nem határozza meg a követelés (polgári jogi) fogalmát. Definíciót az értelmező rendelkezések között sem találunk, a 8:1. § (1) bekezdése 5. pontja is csak annyit tartalmaz, hogy e törvény alkalmazásában a követelés vagyontárgynak minősül.

A fogalom meghatározásához segítséget nyújthat a Ptk. 6:1. § (1) bekezdése, mely szerint a kötelelem kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére, vagyis a követelés maga is jog, jogosultság. Ezen jogfogalom azonban nem a szűken értelmezett, abszolút szerkezetű (pl.: tulajdonjog), hanem a tágabban értelmezett, relatív szerkezetű jogosultság, mely szükségképpen csak a kötelezett és a jogosult között áll fenn.¹

A követelés tehát jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére, másrészt a kötelezett szempontjából kötelezettség a teljesítésre. A szolgáltatás tárgya valamely dolog adása, tevékenység, tevékenységtől való tartózkodás vagy más magatartás lehet.²

Azt a kérdést, hogy hogyan keletkezhet követelés, szintén a kötelmi jog szabályaival tudjuk megválaszolni, mégpedig - mivel a követelés szükségképpen csak a kötelmen belül értelmezhető - a

¹ Szladits az abszolút szerkezetű jogokat kizáró (vagy kizárólagos), míg a relatív szerkezetű jogokat pedig követelési jogoknak nevezte. (Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. Negyedik kiadás, Grill, Budapest, 1933.

² Ptk. 6:1. (2) bekezdés

Ptk. 6:2. § rendelkezéseivel, mely magának a kötelem keletkezésének szabályait tartalmazza. Így a követelés is keletkezhet szerződéssel, egyoldalú jognyilatkozattal, jogszabályból, határozatból, károkozásból, valamely jog megsértéséből stb.³ A követelés a fenti jogviszonyok valamelyikéből fakad.

A követelések több szempont szerint lehet csoportosítani, tipizálni, pl.: biztosított-e, elismert vagy vitatott, peresített, bíróság által megítélt, kétes megtérülése, esetleg behajthatatlan, egyetemleges stb. Az egyes definíciók jogáganként eltérőek is lehetnek, pl.: a számviteli törvény szerinti behajthatatlanság fogalma nem egyezik meg a társasági adóról szóló törvény behajthatatlanság fogalmával,⁴ és mindkettő eltér a behajthatatlanság polgári jogi fogalmától.

Lehetséges-e, hogy ugyanazon követelésnek több jogosultja vagy több kötelezettje legyen? A kérdésre a választ a Ptk. többalanyú kötelmekre vonatkozó szabályai adják meg.

A 6:28. § (1) bekezdése szerint osztható szolgáltatás (pl.: a kötelem tárgya 100 egység pénztartozás megfizetése) esetén ha többen tartoznak, főszabályként a jogosult minden kötelezettől csak a ráeső részt (pl.: két kötelezett esetén 50 egységnyi pénzt) követelheti, így gyakorlatilag minden kötelezettel szemben önálló követelése áll fenn a jogosultnak, és a kötelezett is csak ezt a - a ráeső részre eső - követelést köteles teljesíteni (vagyis a követelés is csak 50 egységre áll fenn). A kötelem maga tehát többalanyú - többen vannak a kötelezetti oldalon -, de az egyes kötelezettek csak a saját tartozásukat, kötelezettségüket kötelesek teljesíteni, a jogosultnak pedig több követelése áll fenn. Amennyiben azonban a szolgáltatás nem osztható, vagy osztható ugyan, de a kötelezettség egyetemleges, úgy a jogosultnak csak egy követelése áll fenn, de azt bármelyik kötelezettel szemben követelheti, vagyis a többalanyú kötelemben is csak egy követelés áll fenn.

(6:29. §)

3 Kötelemkeletkeztető tényállások.

4 Számv. tv. 3. § (4) bekezdés 10. pontja és a Tao. tv. 4. § 4/a. pontja

Amennyiben több jogosult követelhet osztható szolgáltatást, úgy a kötelezettel szemben a rá eső rész erejéig minden jogosultnak önálló követelése áll fenn. A kötelem tehát többalanyú, és több követelés is áll fenn. Oszthatatlan szolgáltatás esetén a kötelezettel szemben egy követelés áll fenn, és valamennyi jogosult kezéhez kell teljesíteni, míg jogosulti egyetemlegesség esetén a kötelezettel szemben több követelés áll fenn, hiszen bármely jogosult követelhet saját nevében a kötelezettől, viszont a kötelezett csak egyszer köteles teljesíteni.

A követelés csak más jogalannyal - a teljesítésre kötelezettel- szemben állhat fenn. (Zálogjog esetén - a zálogjog járulékos jellegéből adódóan - úgy tűnhet, hogy a követelés csak főkötelezettel szemben áll fenn, és a kötelezett jogutód nélküli kiesése esetén megszűnik, azonban a zálogjog természetéből eredően a mindenkori tulajdonos lesz a (dologi) kötelezett, és ugyan teljesítésre ő nem köteles, azonban jogosult, éppen azért, hogy a követelés zálogtárgyból történő kielégítését elkerülje. Ehhez hasonló megoldást tartalmaz a később tárgyalt vagyonrendezési eljárás is, amikor a jogutód nélkül megszűnt kötelezett kiesésével elvileg a relatív szerkezetű követelés is megszűnik, azonban az utóbb előkerült vagyontárgyból a jogosult a meg nem térült követelése erejéig kielégítést kereshet. Ezekben az esetekben a követelést a csonka kötelmek mintájára nevezhetjük csonka követelésnek is, mivel kielégítés már csak a zálogtárgyból, illetve az előkerült dologból történhet, quasi „vele” szemben áll fenn. Garanciaszerződés esetén a főkötelezett jogutód nélküli megszűnése nem változtat a garanciát vállaló kötelezettségén, tekintve hogy a vele szemben fennálló követelés önálló, és nem járulékos jellegű.)

III. A követelés érvényesítése, igényállapota

A követelést a kötelezett teljesíteni köteles. Az önkéntes teljesítés elmaradására általában azon okokból kerül sor, hogy a kötelezett a jogosult követelését (jogát) vitatja, nem ismeri el (teljesítőkészség hiánya), vagy azt teljesíteni nem képes (teljesítőképeség hiánya).

A követelés vitatása vagy a teljesítés elmaradása esetén a jogosult követelését érvényesítheti.

A kötelezett jogkövető magatartásának, azaz az önkéntes teljesítésnek az elmaradása esetén⁵ a követelés mint alanyi jog igényállapotba kerül, vagyis az a kötelezettel szemben bírói úton érvényesíthetővé válik. Az igényérvényesítés feltétele, hogy a követelés lejárt - esedékes - legyen, továbbá ne legyen bírói úton nem érvényesíthető, így ne legyen elévült, és ne minősüljön naturalis obligationak.

Fontos kiemelni, hogy az önkéntes teljesítésre felhívás (pl.: fizetési felszólítás) maximum a hétköznapi szóhasználat szerint minősülhet a követelés érvényesítésének, hiszen a jogosult éppen az igényérvényesítés elkerülésében bízva szólítja fel a kötelezettet, és általában az igényérvényesítés kilátásba helyezésével próbálja ösztönözni a teljesítésre.

(Kérdésként merül fel, hogy létezik-e nem bírói úton (azaz nem állami kényszerrel) történő igényérvényesítés is. Amennyiben a kérdésre igenlő választ kívánunk adni, igényérvényesítés lehet valamennyi olyan eset, ahol a követelés nem a kötelezett önkéntes teljesítése folytán teljesül pl. beszámítás, a garancia lehívása, az óvadékból történő közvetlen kielégítés, illetve a zálogjog érvényesítése is, ez utóbbinál bírósági végrehajtáson kívül közvetlenül, illetve bírósági végrehajtás útján is történhet. Valamennyi jogintézmény sajátja, hogy a teljesítés nem függ a kötelezett magatartásától.⁶)

A teljesítési határidő lejárta előtt a követelés értelemszerűen nem kerülhet igényállapotba, hiszen a kötelezett még nem köteles a teljesítésre, a jogosultnak nem sérült a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó jogosultsága. A bírói úton eleve nem érvényesíthető követelések esetén pedig a követelés érvényesítése fogalmilag kizárt.⁷

5 Önkéntes teljesítés esetén a követelés értelemszerűen magával a teljesítéssel megszűnik, igényállapota csak az önként nem teljesített követelésnek - a megsértett anyagi jognak - lehet.

6 A Ptk. 5:97. § (3) bekezdése szerint bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelés biztosítására zálogjog nem alapítható, míg a Ptk. 6:51. § (2) bekezdése szerint A bírósági eljárásban nem érvényesíthető pénzkövetelés beszámításának nincs helye. Ezek a szabályok azt erősítik, hogy a fenti jogintézmények a követelés érvényesítésének minősülnek.

7 Ptk. 6:121. §

A követelés bírói úton történő érvényesítésének eseteit taxatívén felsoroló jogszabályi rendelkezés nincsen. Főszabályként a megsértett anyagi jog érvényre juttatását - azaz az igényérvényesítést - kérheti a jogosult polgári perben⁸, mégpedig a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 172. § (1) bekezdése szerinti marasztalási keresettel, kérheti a fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény szerinti, a bíróság eljárásával azonos hatályú, közjegyző által lefolytatott nemperes eljárásban⁹, választottbírói eljárásban¹⁰, büntetőeljárásban polgári jogi igénye elbírálásával¹¹, felszámolási nemperes eljárásban, végrehajtási eljárásban stb.

A fenti eljárások - a felszámolás és a végrehajtási eljárás kivételével - megindításával a jogosult célja, hogy a döntéshozó a - kötelezett által önként nem teljesített vagy vitássá tett követelést, igényt érdemben elbírálja, és a határozat jogerőre emelkedése esetén beálljon az anyagi jogerő, a res iudicata, mely után az eljárásban érvényesített jogot többé egyik fél sem teheti vitássá, (és így megnyíljon az út a döntés állami kényszerrel történő végrehajtása felé,) míg a két utóbbi esetén egyedi, illetve univerzális végrehajtás keretében a jogosulti követelés realizálása a cél. (A felszámolási eljárás annyiban speciális eljárás, hogy azt a fizetéseképtelenség megállapítása iránt a hitelező abban a reményben is indítja, hogy a nem vitatott követelését a bíróságnak a kérelem benyújtásáról szóló értesítése után a kötelezett - adós - önként teljesíti a felszámolás elkerülése érdekében, illetve a fizetéseképtelenség megállapítása után a felszámoló által nyilvántartásba vett hitelezői igényt az adós vagyonának értékesítése, követeléseinek behajtása után befolyó pénzeszközökből a felszámoló kielégíti.)

Valamennyi eljárás sajátja, hogy abban az elévült követelés nem érvényesíthető, így az elévülés joghatásából¹² következően valamennyi fenti eljárás bírósági eljárásban történő igényérvényesítést jelent. Ezt az értelmezés erősíti a 4/2003. PJE határozat, mely kimondja, hogy a bírósági út (per vagy nemperes eljárás) az igényérvényesítés önálló szakasza. Ezen gondolatot továbbfűzve az igényérvényesítést két szakaszra is bonthatjuk, az I. szakasz a végrehajtható határozat meghozatala

8 A Pp. preambuluma szerint a törvény célja - többek között - az anyagi jogok hatékony érvényre juttatása.

9 Amely eljárásnak célja a törvény preambuluma szerint nem vitatott pénzköveteléseinek gyorsabb és hatékonyabb érvényesítése.

10 A választottbíráskodásról szóló a 2017. évi LX. törvény 53. § (1) bekezdése szerint a választottbírói ítélet hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéleté.

11 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 51. § (1) bekezdés h) pont.

12 A Ptk. 6:23. § (1) bekezdése szerint az elévült követelést bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni.

érdekében (pl.: polgári peres eljárás), míg a II. szakasz (végrehajtási eljárás) ezen végrehajtható határozatban foglalt kötelezésnek az állami kényszerrel történő realizálása érdekében indul.

IV. Az elévülés

Az elévülés magát a követelést nem szünteti meg, viszont „az idő múlása és a hitelezőnek az igény érvényesítése terén tanúsított passzivitása következtében - a már igény állapotába jutott követelés elveszíti igény jellegét, azaz bírói úton való érvényesíthetőségét.”¹³

A fenti főszabály azonban nem minden követelés, igény vonatkozásában igaz. A jogtudomány megkülönbözteti ugyanis a kötelmi és tulajdoni (dologi) igényeket, követeléseket. A Ptk. 5:35. §-a kizárja a tulajdoni igények elévülését. Figyelemre méltó a törvény szóhasználata is, míg a kötelmi jog fejezetben szabályozott elévülés jogintézményénél követelések elévüléséről rendelkezik, a fenti jogszabályhely tulajdoni igény kifejezést alkalmaz. (A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 57. § (1) bekezdése szerint pedig a maga a végrehajtási jog évül el a végrehajtandó követeléssel együtt. A jogalkotó az elévülés vonatkozásában szinonimaként használja a követelés, az igény és a jog kifejezéseket.)

A tulajdoni igény a tulajdonjog, mint abszolút szerkezetű jogviszony megsértéséből adódik, de mindig relatív, mert meghatározott személy ellen irányul. Ezen igények vagy a tulajdonjog megszerzésére (pl.: elbirtoklás) vagy a dolog birtokának visszaszerzésére (dolog kiadása iránti követelés), vagy a jogellenes háborítás megszüntetésére irányul. A tulajdoni igény csak addig állhat fenn, ameddig a dolog maga is létezik, illetve azon a jogosult tulajdonjoga fennáll, elpusztulása vagy más személy tulajdonába kerülése esetén a dolog értékének megfizetésére irányuló igény már kötelmi igény lesz. Ami nem tulajdoni, az kötelmi igény.

13 Dr. Gárdos István: A kölcsönszerződésekből fakadó követelések elévülésének kezdő időpontja in Jogtudományi Közlöny 2014. évi 9. lapszám (387-399. o.)

A pénz általános egyenértékes mivoltából fakadóan, a pénztartozás megfizetésére irányuló követelés mindig kötelmi igény, hiszen a számlapénz polgári jogi szempontból eleve számlaszerződésből fakadó követelés, a fizikai formában létező (kész)pénz átruházása esetén az, akire átruházzák, akkor is tulajdonossá válik, ha az átruházó nem volt tulajdonos.¹⁴

V. Az el nem ismert, vitatott követelés

Ha a kötelezett vitatja a követelés fennállását (ilyen vitatásra főszabályként csak res iducátát eredményező, végrehajtható határozat hiányában van lehetősége), a vitatással gyakorlatilag tagadja a jogosult alanyi jogát. A jogosult nem köteles az általa alaposnak tartott követelése érvényesítésére, így dönthet pl.: úgy, hogy a kötelezett által előadottakra tekintettel álláspontját megváltoztatja, elismerve ezzel, hogy nem jogosult teljesítést követelni, vagy lemondhat magáról a követeléséről, illetve annak érvényesítéséről (továbbra is várva az önkéntes teljesítést.)

A fenti főszabály alól leginkább a költségvetési szférában találunk kivételt, azonban a polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (rPtk.) 318. § (2) bekezdése maga is úgy rendelkezett, hogy a szerződésszegésen alapuló igények érvényesítése kötelező, ha a szerződésben kikötött ellenszolgáltatás teljesítése egészben vagy részben az állami költségvetésből történik.¹⁵

A vitatott, el nem ismert követelésnek a gazdálkodó szervezetek könyvvezetésében, számvitelében van jelentősége, ahogyan az a későbbiekben bemutatásra kerül.

14 Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter

15 A lemondás tilalma alól több kivétel is van, pl. Cstv. 80. §

VI. A követelés átruházása, átszállása, megterhelése

A követeléssel, mint vagyontárggyal a jogosult - a tulajdonoshoz hasonlóan - rendelkezhet, arról lemondhat, azt átruházhatja, megterhelheti, biztosítékul adhatja, illetve az a törvény erejénél fogva is átszállhat.

A követelés átruházása engedményezéssel történhet. A Ptk. 6:193. § (2) bekezdése szerint a követelés átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és a követelés engedményezése szükséges. Az engedményezés az engedményező és az engedményes szerződése, amellyel az engedményes az engedményező helyébe lép. A fenti megoldás azt jelenti, hogy az átruházásra - a tulajdonátruházással egyezően - két lépcsőben, két aktussal kerül sor: a követelés átszállásához szükség van az engedményezésre való kötelezettségvállalásra és másrészt magára az engedményezésre is.

A jogalkotó az új Ptk. megalkotásánál eldöntötte azt a gyakorlatban felmerült kérdést, hogy lehet-e még nem létező követelést engedményezni. A Ptk. 6:194. § (1) bekezdése szerint az engedményezéskor már léteznie kell annak a jogviszonynak, amelyből a követelés fakad, pl.: a bérleti szerződésből a havonta esedékes bérleti díjak megfizetése iránti követelés akkor ruházható át azok esedékessége előtt, ha a bérleti jogviszony már létrejött.

A kötelezett helyzete nem válhat terhesebbé az engedményezés miatt, így az engedményessel szemben felhozhatja azokat a kifogásokat, amelyek az engedményezéskor az engedményezővel szemben megillették.¹⁶

Az engedményesnek, mint a követelés új jogosultjának a kötelezett csak külön teljesítési utasítás alapján köteles teljesíteni, melyet vagy az engedményező bocsátja ki, vagy az az engedményes, aki hitelt érdemlő módon igazolja (az engedményezési okirattal vagy más módon), hogy a követelést rá engedményezték.

16 Ptk. 6:197. § (2)

Az átruházás jogcíme sokféle lehet, a gyakorlatban tipikusan adásvétel fordul elő, de nem kizárt az ajándékozás sem. Fontos kiemelni, hogy a hétköznapi szóhasználat szerinti faktoring - követelésvásárlási - szerződés nem egyezik meg a Ptk. 6:405. §-a szerinti fogalommal, mivel a „Ptk. szerinti faktoringszerződés értelmében követelések átruházására finanszírozási célból kerül sor. Az adós arra számít, hogy a követelés kötelezettje esedékességkor nagy eséllyel teljesíteni fog, a faktorálásra ezért elsősorban nem a nemfizetés kockázatától való szabadulás érdekében kerül sor, hanem azért, mert a követelés átruházója számára likviditási problémát okoz a hosszú fizetési határidő. Az ügylet célja az adós teljesítésének és az ellenszolgáltatás megfizetésének időbeli elválásából fakadó finanszírozási probléma áthidalása. Ebből következik az is, hogy ha a kötelezett részéről mégsem kerül sor teljesítésre, az adósnak helyt kell állnia.”¹⁷

Érdekes joghatást vált ki az ingó dolog kiadása iránti követelés átruházása, mivel ez a dolog birtokának átruházását jelentheti a felek megállapodása esetén az átruházással történő tulajdonjog szerzés tradíciós rendszerében.¹⁸

A követelés a maga egészében nem csak a felek aktusa, de jogszabály rendelkezése alapján is átszállhat másra, pl.: öröklés esetén, erre az esetre is az engedményezés szabályait kell alkalmazni.¹⁹

Amennyiben a követelés kötelezettje öröklés útján a jogutód lesz, vagyis megörökli a tartozást, annak teljesítéséért csak a hagyaték erejéig, és csak azok tárgyaival felel. ²⁰ Amennyiben a jogosult a fentiek szerint megkísérelte igényét érvényesíteni, de az csak részben volt sikeres (a teljes követelés nem térült meg), maga a követelés nem szűnik meg, csak nem lesz az új kötelezettnek olyan vagyontárgya, amelyből az állami kényszerrel is kielégíthető lenne.

17 Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Szerkesztette: Vékás Lajos / Gárdos Péter

18 Ptk. 5:3. § és 5:38. §

19 Ptk. 6:201. §

20 Ptk. 7:96. §

A követelést, a jogosult megterhelheti, biztosítéku adhatja. A Ptk. 5:101. § (1) bekezdése kifejezetten úgy rendelkezik, hogy zálogjog tárgya bármely vagyontárgy lehet, és a Ptk. értelmező rendelkezése szerint a követelés is vagyontárgy. Ebben az esetben a zálogjogosult teljesítési utasítást adhat a követelés kötelezettje számára, és a követelés esedékessé válása után az eredeti jogosult helyett érvényesítheti is a követelést.

VII. A követelés biztosítása

Valamely követelés biztosítása alatt a kötelezett teljesítőképességét fokozó biztosítékokat értjük, vagyis egyrészt a Ptk. LX. fejezetében szabályozott kezességi szerződést²¹, illetve a LXI. fejezetben szabályozott garanciaszerződést, másrészt a(z új Ptk-ban már a dologi jogi könyvben szabályozott) zálogjogot és óvadékot. Valamennyi jogintézmény közös eleme, hogy a főkötelezett nemteljesítése esetén a kezestől, a garanciát vállalótól követelhető teljesítés (személyi biztosítékok), illetve a jogosult követelését a zálogtárgyból, illetve az óvadékból (dologi biztosítékok) is kielégítheti.

A fent felsorolt biztosítékok - a garanciaszerződés kivételével - járulékos jellegűek, vagyis a főkötelezettséghez igazodnak, bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések esetén a biztosítékot nem lehet alapítani, illetve azt bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni.

A garanciaszerződésnél a jogalkotó úgy rendelkezett, hogy a garanciát vállaló kötelezettsége (vagyis a garanciavállaló nyilatkozatban, illetve szerződés meghatározott feltétel bekövetkezte esetén teljesít a jogosultnak) független attól a kötelezettségtől, amelyért garanciát vállalt, nem érvényesítheti azokat a kifogásokat sem, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben, így garanciaszerződéssel biztosítható lenne pl. elévült követelés, vagy bírósági úton nem érvényesíthető egyéb követelés is. Ennek a különleges személyi biztosítéknak további

²¹ A Ptk. 6:416. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés, mely szerint kezesség ... pénzkövetelés vagy pénzben kifejezhető értékkel rendelkező egyéb kötelezettség biztosítására vállalható, jól mutatja a követelés kettős természetét, miszerint a jogosult szempontjából jog, de a kötelezett számára kötelezettség.

jellegzetessége, hogy a garanciát vállaló a feltétel bekövetkezte esetén a saját kötelezettségét teljesíti („teljesítsd, amit vállaltál), quasi vele szemben a jogosultnak önálló, új követelése keletkezik, míg pl.: a kezességnél a jogosult a kötelezettel szemben fennálló, nem teljesített követelés teljesítését kéri a kezestől („teljesíts helyette”).

Érdekes kérdés, hogy tekinthető-e a követelés biztosításának a követelésnek eleve végrehajtható okiratba/határozatba, tipikusan közjegyzői közokiratba történő foglalása? Anyagai jogi értelemben nyilván nem, azonban a jogosult szempontjából mégis előnyös, hogy elkerüli a követelés fennállásának, megalapozottságának vitássá tételét, az igényérvényesítés első szakaszát, amely éppen a végrehajtható határozat meghozatalára irányul.

VIII. A követelés megszűnése, „uratlan” követelés

A követelés megszűnését összevethetjük a kötelem megszűnésével. Bár a kötelem megszűnésének eseteit a Ptk. a 6:3. §-ban felsorolja, ez álláspontom szerint ez a felsorolás a követelés esetében hiányos. A fenti jogszabályhely ugyanis nem rendelkezik arról az esetről, ha a jogosult vagy a kötelezett szűnik meg jogutód nélkül úgy, hogy a követelésről a megszűnésre irányuló eljárásban nem rendelkeztek, hiszen azt csak külön rendelkezés alapján szerezheti meg új jogosult, illetve külön rendelkezés alapján terhelhet új kötelezettet.

A követelés relatív szerkezetéből következően akár a kötelezett akár jogosult - egyetemes vagy egyedi - jogutód nélkül megszűnése magának a követelésnek a megszűnésével is jár. Ha nincs jogosult, akkor nincs akinek teljesíthetne a kötelezett, nincs aki követelhetné a teljesítést, így nem beszélhetünk „uratlan” követelésről, illetve ha nincs kötelezett, akkor főszabályként nincs, akinek teljesítési kötelezettsége lenne, illetve nincs kivel szemben követelni, igényt érvényesíteni. (Jogutód nélküli megszűnés értelemszerűen csak jogi személyek esetében fordulhat elő, hiszen természetes személynek mindig van jogutódja, az állam szükségképpen törvényes örökös.)

Érdemes megkülönböztetni a jogosult és a kötelezett jogutód nélküli megszűnését, illetve érdemes megvizsgálni a megszűnéssel, megszüntetéssel kapcsolatos eljárásban nem rendezett vagyontárgyak sorsát.

Amennyiben a kötelezett szűnik meg, úgy azért nem merülhet fel a követelés fennmaradása, hiszen nincs olyan jogalany, amelytől a teljesítést követelni lehetne, amellyel szemben igényt lehetne érvényesíteni, amelynek vagyonából (pl.: vagyontárgyai kényszerértékesítésével) be lehetne hajtani a tartozást. Azonban, ha a megszüntetési eljárás befejezése, a jogalany nyilvántartásból történő törlése után olyan vagyontárgy kerül elő, amelynek a megszüntetett jogalany volt a tulajdonosa, úgy erre a vagyontárgyra vagyonrendezési eljárást kell lefolytatni²², így lehetséges a jogosult ki nem elégített követelését az előkerült - jelenleg uratlannak minősülő - dolog értékesítéséből befolyt bevételből részben vagy egészben kielégíteni. Vagyis a kötelezett ugyan kiesett, de van olyan dolog, amely az ő tulajdonában volt, és amelynek a jogosult kielégítését kellett volna szolgálnia, ezért van miből behajtani a követelést, az quasi feléled.

Kérdésként merül fel, hogy - tekintve, hogy a követelés a Ptk. értelmező rendelkezése szerint vagyontárgynak minősül - amennyiben követelés „kerül elő”, úgy erre le lehet-e folytatni vagyonrendezési eljárást? Vagyis ebben az esetben a megszünt jogalany egyrészt kötelezett volt egy jogosulttal szemben, akinek a követelése nem nyert kielégítést a megszüntetési eljárás során, másrészt azonban a törölt jogalanyok egy harmadik személlyel szemben olyan követelése állt fenn, melyről a megszüntetések nem rendelkeztek, így ezen követelésnek nem lett új jogosultja, az nem szállt át senkire. Tipikusan bankszámla pozitív egyenlege (számlapénz) esetén merül fel az a kérdés, hogy a vagyonrendezési eljárást ezen pénzüsszegre le lehet-e folytatni? E körben a bírói gyakorlat megosztott.²³ Az egyik tábor szerint igen, mert a Ctv. 119. § (1) bekezdésében szereplő vagyontárgy fogalom alatt a törölt cég vagyonához tartozó mindazon vagyoni elemeket érti, amelyeknek átadása felszámolási, vagy végelszámolási eljárás keretében nem történt meg, míg a

22 2006. évi V. törvény 119. §, 2011. évi CLXXV. törvény 10/B. §

23 Vagyonrendezési eljárás tárgya a törölt céget megillető követelés nem lehet. (Debreceni Ítéltábla Vpkf. 3. 30.158/2011/4 . sz. végzése)

A Ctv. szerinti vagyonrendezési eljárás ezért a megszünt cég vagyonához tartozó pénzkövetelésre is lefolytatható (BDT 2009/5/92. számú eseti döntés). Így a követelések tekintetében is a vagyonrendezési eljárás lefolytatásának elvi lehetősége fennáll. Szegedi Ítéltábla Vpkf. III. 30.157/2016/2. végzése

másik tábor azért veti el ennek a lehetőségét, mivel a jogszabály olyan vagyontárgyakról rendelkezi, melyek a megszűnt jogalany tulajdonában álltak, és tulajdonjog tárgya csak dolog lehet. (A készpénz dolog, a számlapénz követelés.) A magam részéről ezen utóbbi állásponttal értek egyet. A Ctv. 119. § (1a) bekezdésének - miszerint vagyonrendezési eljárásnak van helye abban az esetben is, ha a korlátolt felelősségű társaságban üzletrésszel rendelkező tag jogutód nélkül úgy szűnt meg, hogy üzletrészéről nem rendelkeztek - beiktatása éppen azért volt szükséges, mert az üzletrész tagsági jogok és kötelezettségek összessége, vagyis vagyontárgy, de nem dolog, így a fenti szabályozás hiányában vagyonrendezési eljárás tárgya sem lehetne. Ha a jogalkotó szándéka az lett volna, hogy követelésre is le lehessen folytatni az eljárást, úgy kifejezetten olyan szabályozást alkotott volna.

Itt fontos ismételten leszögezni, hogy az elévülés, a sikertelen végrehajtás nem jelenti a követelés megszűnését, az a fentiek után is fennáll.

Jelen dolgozat korlátai nem teszik lehetővé, hogy azzal a kérdéssel részletesen foglalkozzunk, hogy mi történik a fél kiesése előtt indult igényérvényesítési eljárásokkal, azonban röviden szeretnék utalni a Pp. 119. § (1) és (4) bekezdésére, valamint a Pp. 241. § (1) bekezdés c, pontjára. A fentiek szerint a peres eljárás a fél kiesésével (halálával vagy jogutódlással történő megszűnésével) félbeszakad. Ha azonban jogutód nélkül szűnik meg a fél, akkor a másik fél kérelmére a bíróság ügygondnokot rendel ki, és a per immáron vele szemben, a megszüntetés érdekében folyik tovább.²⁴

A végrehajtási eljárásban a jogalkotó csak az adós jogutód nélküli megszűnése esetére alkotott rendelkezést. A Vht. 46. § (4) bekezdése szerint, ha az adós cégnek van lefoglalható vagyontárgya, de a cégbíróság az eljárás során a céget hivatalból törölte a cégjegyzékből, a végrehajtó a végrehajtást kérő kérelmére és az ügygondnok költségeinek megelőlegezését követően ügygondnokot rendel, és részvételével folytatja az eljárást. Ha a lefoglalt vagyontárgy követelés,

24 A Pp. Magyarázata szerint a kérelemre és nem hivatalból történő megszüntetés indoka, hogy a jogutód nélküli megszűnés hitelt érdemlő igazolása az eljárás megszüntetésében érdekelt fél, míg ennek esetleges vitatása az ellenérdekű fél - akit a kirendelt ügygondnok hivatott képviselni - érdekkörébe tartozik, mindezen körülmények hivatalbóli feltárását nem célszerű a bíróság feladatává tenni egy alapvetően kérelemhez kötött, kontradiktórius eljárásban. A bíróság tehát a - a Pp. 241. § (1) bek. c) pontja alapján - kérelemre szünteti meg az eljárást, ha a megszűnt félnek nincs jogutódja.

úgy az adós cég mint jogosult kiesése esetén sem szűnik meg a követelés, mivel a lefoglalásról szóló értesítés kézhezvételétől a követelést csak a végrehajtóhoz teljesítheti, quasi annak új jogosultja lesz. Nincs azonban expressis verbis rendelkezés, arra az esetre, ha a végrehajtást kérő cég szűnik meg jogutód nélkül, úgy, hogy a végrehajtási eljárás nem szűnt meg, illetve a követelésről nem rendelkeztek a cég megszüntetésére irányuló eljárásban. Kérdésként merül fel, hogy ilyen esetben az adós milyen módon kérheti a vele szemben folytatott végrehajtás megszüntetését, hiszen a Pp. 528. §-a szerinti pert nincs kivel szemben lefolytatni, mivel ezen per alperese szükségszerűen a végrehajtást kérő. A Vht. 39. § (6) bekezdésében szabályozott letétbe helyezést²⁵ analógiaként nem lehet alkalmazni, hiszen a természetes személynek mindig van jogutódja.

IX. Követelés a számvitelben, a behajthatatlan követelés, a kétes követelés, a követelés értéke

A gazdasági élet nem természetes személy szereplőinek a követelés polgári jogi fogalmán kívül szem előtt kell tartani a számviteli (és még számtalan más pénzügyi tárgyú) törvény rendelkezéseit is, így érdemes kitérni a számvitelnek a követeléssel kapcsolatos rendelkezéseire, fogalmára.

A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 29. § (1) bekezdése szerint „követelések azok a különféle ... szerződésekből jogszerűen eredő, pénzértékben kifejezett fizetési igények, amelyek a vállalkozó által már teljesített, a másik fél által elfogadott, elismert termékértékesítéshez, szolgáltatás teljesítéséhez, ... kapcsolódnak, valamint a különféle egyéb követelések, ideértve a vásárolt követeléseket, a térítés nélkül és egyéb címen átvett követeléseket, a bíróság által jogerősen megítélt követeléseket is.” A törvény meghatározza a függő követelés fogalmát is, ez a 3. § (7) bekezdés 17. pontja értelmében olyan pénzeszközre vagy egyéb eszközre vonatkozó, a mérleg fordulónapján fennálló követelés, amelynek mérlegtételkénti szerepeltetése jövőbeni eseménytől függ.

²⁵ Vht. 39. § (6) Ha a végrehajtó a végrehajtást kérő haláláról szerzett tudomást, és a jogutódja ismeretlen, a behajtott összeget bírósági letétbe helyezi.

A fenti definíció szerint a számviteli követelés fizetési igény, vagyis jogosultság pénztartozás teljesítésének követelésére.

Fontos, hogy a számviteli mérlegben csak az elismert, illetve a bíróság által jogerősen megítélt követeléseket lehet feltüntetni, a vitatott vagy peresített követelés függő követelés, a mérlegben történő feltüntetése jövőbeni eseménytől pl.: a jogerős bírósági határozattól függ. Az, hogy a követelés fennállását a kötelezett nem tette vitássá, azt kifejezetten elismerte, illetve arról jogerős (tehát vitássá már nem tehető) bírósági határozat született, tehát szükségképpen fogalmi elem.

A követelést a Számv. tv. 65. § (6) bekezdése szerint a mérlegben addig kell kimutatni, amíg azt pénzügyileg vagy egyéb módon (a Ptk. szerinti beszámítással, eszközátadással) nem rendezték, váltóval ki nem egyenlítették, illetve amíg azt el nem engedték vagy behajthatatlan követelésként le nem írták. A fenti esetek (teljesítés, elengedés, behajthatatlanság) közül az vegyük górcső alá utolsót.

A Számv. tv. 3. § (4) bekezdésének 10. pontja szerint behajthatatlan az a követelés:

- a) amelyre az adós ellen vezetett végrehajtás során nincs fedezet, vagy a talált fedezet a követelést csak részben fedezi (amennyiben a végrehajtás közvetlenül nem vezetett eredményre és a végrehajtást szüneteltetik, az óvatosság elvéből következően a behajthatatlanság - nemleges foglalási jegyzőkönyv alapján - vélelmezhető),
- b) amelyet a hitelező a csődeljárás, a felszámolási eljárás, az önkormányzatok adósságrendezési eljárása során egyezségi megállapodás keretében elengedett,
- c) amelyre a felszámoló által adott írásbeli igazolás (nyilatkozat) szerint nincs fedezet,
- d) amelyre a felszámolás, az adósságrendezési eljárás befejezésekor a vagyonfelosztási javaslat szerinti értékben átvett eszköz nem nyújt fedezetet,
- e) amelyet eredményesen nem lehet érvényesíteni, amelynél a fizetési meghagyásos eljárással, a végrehajtással kapcsolatos költségek nincsenek arányban a követelés várhatóan behajtható

összegével (a fizetési meghagyásos eljárás, a végrehajtás veszteséget eredményez vagy növeli a veszteséget), amelynél az adós nem lelhető fel, mert a megadott címen nem található és a felkutatása „igazoltan” nem járt eredménnyel,

f) amelyet bíróság előtt érvényesíteni nem lehet,

g) amely a hatályos jogszabályok alapján elévült.

A behajthatatlansági okok az alábbiak szerint csoportosíthatóak: megtérülés hiánya (a, c és d, pont), fizetéseképtelenségi eljárásban elengedett (b,), gazdaságtalan érvényesítés (e), és végül a bírói úton történő igényérvényesítés kizártsága (f és g pont).

A fentiekkel szembeállítható a polgári jog szerinti behajthatatlanság. A Ptk-ban ez a kifejezés egyedül 6:426. §-ban [A kezes szabadulása a kötelemből] szerepel, miszerint ha a jogosult lemond a követelést biztosító valamely jogról vagy egyébként az ő hibájából a követelés a kötelezettel szemben behajthatatlanná válik vagy a behajtása jelentősen megnehezül, a kezes szabadul annyiban, amennyiben a kötelezettel szembeni megtérítési igénye alapján egyébként kielégítést kaphatott volna.

A Kommentár a behajthatatlanság vizsgálatánál rögzíti, hogy nem azt kell igazolni, hogy a követelés ténylegesen behajthatatlan, hanem csupán azt, hogy a jogosult a behajtást megkísérelte, megtette azt, ami egy kezességgel biztosított követelés jogosultjától is elvárható, de nem járt eredménnyel. Az, hogy ebből a szabályból pontosan milyen követelmény fakad, csak esetről esetre állapítható meg. Eligazításul szolgál a törvénynek az a rendelkezése, hogy a jogosultnak azt kell igazolnia, hogy a behajtás észszerű időn belül nem vezetett eredményre. Ennek alapján annyi kétségtelenül kijelenthető, hogy a Ptk. - a sortartási kifogás elhárításához, azaz a kezes kötelezettségének feltétlenné válásához - nem teszi szükségessé a felszámolási eljárás lezárulását vagy egyébként nyilvánvalóan felesleges eljárások lefolytatását. Egy végrehajtás esetén is viszonylag hamar többé-kevésbé biztonságosan megállapítható, hogy várható-e az eljárástól, hogy eredményre vezet.

A fentiek szerint a Ptk. behajtás alatt - főszabályként - a teljesítésnek a végrehajtási eljárásban, illetve a felszámolási eljárásban - vagyis az igényérvényesítés II. szakasza szerinti - realizálási kísérletét érti.

Kétes követelés definícióját jogszabály nem határozza meg. Ezen fogalom alatt a számvitelben a követelésből esetlegesen befolyó összeg nagyságának és időpontjának bizonytalanságát értjük, vagyis nem a jogosult nem bízik abban, hogy a kötelezett határidőben és a követelés egészét teljesíti. (Ezzel szemben a csődbűncselekmény azon elkövetési magatartásánál, ahol a gazdálkodó szervezet vagyonát kétes követelés elismerésével csökkentik, ezen fogalom alatt a bírói gyakorlat azt a követelést érti, ahol a ténybeli, jogi alap tisztázatlan, vitatható, lényegében a követelés fennállása is kérdéses.)

A számviteli mérlegben a(z) elismert, jogerősen megítélt) követelést annak értékelésével kell feltüntetni. A mérlegbe történő bevezetésekor az érték megegyezik a névértékkel, pl.: a számla összegével, de a vevő, az adós minősítése alapján a pénzügyileg nem rendezett követelésnél értékvesztést kell elszámolni - a mérlegkészítés időpontjában rendelkezésre álló információk alapján - a követelés könyv szerinti értéke és a követelés várhatóan megtérülő összege közötti különbség összegében, ha ez a különbség tartósan mutatkozik és jelentős összegű.²⁶

Az adós minősítésének szempontjait a számviteli politikájában kell a gazdálkodónak rögzítenie, a minősítés arra irányul, hogy a jogosult a kötelezett teljesítőképességét megítélje, végrehajtás során a követelés megtérülése várható-e.

X. Igényérvényesítés és követelés a felszámolási eljárásban

A Cstv. által szabályozott felszámolási eljárás kettő természetű. A fizetéseképtelenség megállapítása iránti kérelmet benyújtó hitelező abban bízva indítja az eljárást, hogy az adós - a felszámolást

elkerülendő - önként teljesít, míg a felszámolás kezdő időpontja - a fizetéseképtelenséget megállapító végzésnek a Céglönyben való közzététele - után a hitelező azért jelenti be a felszámolóhoz hitelezői igényét, mert bízik abban, hogy az adós egyetemes „végrehajtása” során befolyik annyi pénzeszköz, amennyiből kielégítést nyerhet.

Vizsgáljuk meg, hogy a Cstv. hogyan szabályozza a követeléseket, milyen kapcsolódó rendelkezéseket tartalmaz.

A Cstv. 3. § (1) bekezdés c, pontja szerint a felszámolási eljárásban - a felszámolás kezdő időpontjáig - az minősül hitelezőnek, akinek az adóssal szemben jogerős és végrehajtható bírósági, hatósági határozaton vagy más végrehajtható okiraton alapuló, nem vitatott vagy elismert, lejárt pénz- vagy pénzben kifejezett vagyoni követelése van, a felszámolás kezdő időpontja után pedig az, akinek az adóssal szemben pénzkövetelése vagy pénzben kifejezett vagyoni követelése van, és azt a felszámoló nyilvántartásba vette.

A felszámolási eljárásban a fentiek értelmében csak pénzkövetelést (illetve pénzben kifejezett vagyoni követelést) lehet érvényesíteni. Így nem kérheti pl.: a felszámolás alatt lévő adós volt bérlője a felszámolási eljárásban az adós által korábban bérelt ingatlan kiürítését, ezen igényének az általános hatáskörű bíróság előtt indított perrel tud érvényt szerezni.

A felszámolási eljárás első - a fizetéseképtelenség megállapítása iránt indult - szakaszában a hitelezőnek (jogosultnak) lehetősége van a bírói úton még nem érvényesített követelésére hivatkozva a kérelmet benyújtani, ehhez elegendő, hogy az adós (kötelezett) a tartozását (vagyis a jogosult teljesítés követelésére vonatkozó jogát) elismerte, vagy a teljesítési határidő lejártát követő 20 napon belül nem vitatta.²⁷ Ez a jogszabályi rendelkezés teszi a felszámolási eljárás viszonylag gyors és olcsó²⁸ igényérvényesítési eszközzé, hiszen amennyiben az adós a követelést

27 Cstv. 27. § (2) bekezdés a, pont

28 A felszámolási kérelem illetéke 80 000 Ft, míg a kötelezően fizetendő közzétételi költségterítés 25 000 Ft.

elmulasztja határidőben vitatni, a hitelező - az adós teljesítőképessége esetén - nem köteles a hosszadalmas, költséges polgári peres eljárás útján érvényesíteni igényét, hanem az adós teljesítését a felszámolási kérelem benyújtásával is kikényszerítheti. Vagyis - amennyiben a kötelezett megfizeti a tartozását - végrehajtható határozat hiányában, önkéntes teljesítés „kikényszerítésével” szerez érvényt az igényének. A követelés vitatását elmulasztó, de egyébként működő és a jövőben is működni kívánó kötelezettnek a fizetéseképtelenség megállapítása, és az ezzel járó univerzális végrehajtás (mely az adós jogutód nélküli megszűnését eredményezi) miatt pedig elemi érdeke, hogy a hitelező követelését kielégítse. A fizetéseképtelenség megállapítását elkerülése miatti teljesítés visszakövetelhető, így ha az adós valóban csak hanyagsága miatt nem vitatta a hitelező követelését, lehetősége van igényét bírói úton érvényesíteni.

Amennyiben a hitelező igényét már bírói úton érvényesítette, és jogerős bírósági határozatban, fizetési meghagyásban állapították meg az adós fizetési kötelezettségét, de a teljesítési határidőn belül tartozást nem egyenlített ki, a jogosult szintén alappal kérheti a felszámolás elrendelését.²⁹

Ugyancsak kezdeményezheti a fizetéseképtelenség megállapítását az a végrehajtást kérő, aki a követelés behajtása érdekében végrehajtási eljárást indított az adóssal szemben, de az eredménytelen volt, vagyis követelése nem nyert teljes mértékben kielégítést. Fontos azonban kiemelni, hogy a joggyakorlat nem követeli meg a végrehajtási eljárás ingóra és ingatlanra történő, teljes körű lefolytatását, elegendő, ha az adós bankszámlájával szemben benyújtott azonnali átutalási megbízással nem térül meg a követelés egésze.³⁰

A felszámolási eljárás második, azaz a felszámolást elrendelő végzés Céglépcsőben történő közzétételét követő szakaszában az adóssal szemben fennálló valamennyi követelés lejárnak minősül, és a hitelezőknek a 40, illetve 180 napos törvényi határidőn belül be kell jelenteniük követelésüket, hitelezői igényüket³¹. A bejelentés elmulasztása a Cstv. 37. § (3) bekezdése szerint

29 Cstv. 27. § (2) bekezdés b, pont

30 Cstv. 27. § (2) bekezdés c, pont

31 Cstv. 35. § (1) bekezdés, 28. § (2) bekezdés f, pont és 37. § (1)-(2) bekezdés

jogvesztéssel jár, mely alatt a joggyakorlat a követelés megszűnését érti. Álláspontom szerint azonban a jogalkotó nem az alanyi jog megszűnését rendeli, hanem a felszámolási eljárásban történő igényérvényesítés lehetőségét zárja ki, így a követelés bírói úton a továbbiakban nem lesz érvényesíthető, mivel a Cstv. 38. § (3) bekezdése szerint a felszámolás kezdő időpontjától a gazdálkodó szervezet ellen a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos pénzkövetelést csak a felszámolási eljárás keretében lehet érvényesíteni. Az azonban igaz, hogy a felszámolási eljárás befejezése, az adós jogutód nélküli megszüntetése után a be nem jelentett követelés is megszűnik, hiszen a kötelezettje - jogutód nélkül - kiesik. Ezt az álláspontot erősíti a Cstv. 41. § (1) bekezdésében foglalt azon szabály, miszerint felszámolási egyezség megkötése esetén mindazok, akik a felszámolási eljárásba hitelezőként nem jelentkeztek be, az eljárás befejezését követően követelésüket az adóssal szemben nem érvényesíthetik. Vagyis a jogalkotó a be nem jelentett követelést fennálló, létező követelésnek tekinti, csak az érvényesítését zárja ki.

Az adóssal szemben - a hitelező követelésének érvényesítése érdekében - indított peres és nem peres eljárások a felszámolás kezdő időpontjával - a végrehajtási eljárás kivételével, melynek egyedi végrehajtási jellege nem összeegyeztethető a felszámolás univerzális végrehajtási jellegével - nem szűnnek meg, azok a Cstv. 38. § (2) bekezdése szerint tovább folytatódnak, vagyis az a fórum dönt a követelés fennállásáról, ahol a jogosult eredetileg indította az eljárást. Azonban ha a felszámoló a hozzá bejelentett követelést megvizsgálva arra a következtetésre jut, hogy az nem vehető nyilvántartásba (nem áll fenn, bírói úton nem érvényesíthető, stb.), akkor a felszámolást elrendelő bíróságnak küldi meg vitatott hitelezői igényként, és ez a bíróság határoz a nyilvántartásba vételről, gyakorlatilag a követelés fennállásáról, bírói úton történő érvényesíthetőségéről. (A munkajogi igényeket kivéve, amelyeket a Pp. 508. § (7) bekezdése szerint a munkaügyi bíróság bírálja el.)

A felszámolási eljárás során nem csak az adóssal szemben fennálló követelésekre kell kitérnünk, hanem az adósnak a harmadik személy kötelezettekkel szembeni kintlévőségeire is, hiszen ezek a követelések az adós vagyontárgyai, ezeknek a behajtása a felszámoló egyik fő feladata.

A Cstv. 48. § (1) bekezdése szerint a felszámoló az adós követeléseit esedékességkor behajtja, igényeit érvényesíti, és vagyont értékesíti. A felszámolás befejeztével a zárómérlegben feltüntetett, be nem hajtott követeléseket a bíróság a Cstv. 56. § (2) bekezdése szerint a hitelezők között - követelésük erejéig - az 57. §-ban foglalt kielégítési sorrend figyelembevételével felosztja.

A követelés behajtása, illetve az igény érvényesítése nem szinonim fogalmak. A felszámolás számviteli feladatairól szóló 225/2000. (XII. 19.) Korm. rendelet 5. § (2) bekezdés f, pontja értelmében a nyitó felszámolási mérlegben nem szereplő, elismert, jogszerű, várhatóan behajtható követeléseket felszámolási eredményt növelő tételként kell állományba venni, továbbá a benne szereplő, de behajthatatlannak minősülő követeléseket felszámolási eredményt csökkentő tételként ki kell vezetni, ebből következően a mérlegben, így a zárómérlegben sem szerepelhet vitatott, nem elismert, illetve a Számv. tv. szerint behajthatatlan követelés.

Amennyiben a felszámolás alatt álló adós követelését a kötelezett nem ismeri el, vagy azt vitatja, a felszámoló - amennyiben álláspontja szerint a követelés fennáll - köteles eljárni az igény érvényesítése érdekében, tipikusan fizetési meghagyás kibocsátását, per megindítását, polgári jogi igény bejelentését értve ezalatt (de ezt a követelést a mérlegben nem szerepeltetheti). A jogalkotó azonban nem eredménykötelemként telepíti a fenti kötelezettséget a felszámolóra, hiszen pl.: szakértői bizonyítást igénylő perekben az adós vagyontalansága esetén nem köteles a saját vagyonából a szükséges bizonyítás költségét megelőlegezni, és vesztes per esetén viselni.

Ha azonban a kötelezett az adós követelését elismeri, esetleg annak alaposágáról végrehajtható határozat áll az adós rendelkezésére, úgy az a mérlegben feltüntetendő, és annak behajtása a felszámoló feladata (felszámolási, illetve végrehajtási eljárás kezdeményezésével). Ez a kötelezettsége azonban az igényérvényesítéshez hasonlóan nem eredménykötelem, a felszámoló a jogszabályi keretek között megválaszthatja a behajtás módját.

Mindkét esetben fontos kiemelni, hogy a felszámolótól a jogalkotó főszabályként az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható gondossággal történő eljárást várja el³². A felszámoló a rábízott idegen vagyonnal rendelkezik, elsődleges feladata a vagyontárgyak „pénzzé tétele”, a hitelezők követelésének kielégítése érdekében. A fenti cél eléréséhez azonban a felszámolót széleskörű mérlegelési jogosultság illeti meg az igényérvényesítés, behajtás eszközeinek, módjának megválasztása körében. A felszámolást elrendelő bíróság nem utasíthatja a felszámolót, a feladatát nem veheti át³³.

A felszámoló az elvárható gondosság elmulasztása esetén azonban kárfelelősséggel tartozik. Annak vizsgálata, hogy a követelés behajtása, illetve az igény érvényesítése körében mikor jár el az elvárható gondosság mellett a felszámoló, meghaladja jelen dolgozat kereteit, de ha a Fővárosi Ítéltábla Gf.12.40.051/215/4. sz. ítéletében foglalt jogértelmezés szerint a gazdasági társaság felelős vezetőjének minden lehetséges intézkedést - beleértve a perindítást is³⁴ - meg kell tennie a követeléseinek behajtása érdekében ahhoz, hogy elkerüljék a Cstv. 33/A. §-a szerinti felelősségre vonást, akkor nem tévedünk nagyot, ha a fentieket a felszámoló eljárásában is megköveteljük. (Külön tekintettel arra, hogy az illetékekről szóló 1990. évi CXIII. törvény 62. § (1) bekezdés i, pontja alapján illetékfeljegyzési jog illeti meg az adóst a felszámoló által kezdeményezett eljárásban.) A felszámolási eljárást ugyan főszabályként két év után kötelező befejezni, azonban ez - mivel az igényérvényesítés, illetve a követelésbehajtás ha az eljárás elhúzódásával is járhat - nem jelentheti azt, hogy erre hivatkozva a ezt a felszámoló mellőzhetné.³⁵

32 54. § (1) bekezdése „A felszámoló a felszámolás során az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható gondossággal köteles eljárni. „

33 Fővárosi Ítéltábla Fpkf.12.43.770/2013/2. Hasonló érvelést tartalmaz a Debreceni Ítéltábla Gf.3.30.084/2016/4. sz. ítélete

34 Ezen ügyben a bíróság nem fogadta el azt az alperesi - vezető tisztségviselői hivatkozást - , hogy az ügyvezető döntési szabadságának része a követelés jogi úton történő érvényesítése tárgyában való döntéshozatal, az adós jogi képviselő által készített levéllel történő felszólítása nem elegendő a felelősség alóli kimentéshez.

35 Debreceni Ítéltábla Fpkf.4.30.287/2007/2. sz. végzése

A felszámolótól megkövetelhető tehát, hogy adja részletes indokát annak, hogy a hitelező igényei (el nem ismert, és a mérlegben fel nem tüntetett követelései) miért nincsenek érvényesítve, követelései miért nincsenek behajtvva.

A követelés behajtásának elmaradása azért bír jelenetőséggel, mivel a felszámolási eljárás befejeztével a zárómérlegben feltüntetett, be nem hajtott követelést a bíróság a hitelezőknek átadja azok követelésének kielégítése fejében. (Az el nem ismert követelés átadására, felosztására nincs lehetőség, hiszen ezek a mérlegben sem szerepelhetnek.)

Az átadandó követelésnek tehát előkérdése, hogy az elismert, illetve végrehajtható okiraton alapuló legyen, így annak fennállása nem lehet kétséges. Kérdés azonban, hogy a követelés átadása milyen értéken történik, milyen összeggel tekintendő a hitelező követelése megtérültnek? A kérdés különösen akkor éleződik ki, ha a hitelezőnek az adóssal szemben fennálló követelése sortartásos kezességgel biztosított, és a felszámolásban történő megtérülés értékével csökken a kezessel szemben fennálló követelése (a gyakorlat megtérülésnek tekinti a felajánlott követelés visszautasítását is a visszautasított követelés értékéig).

A felszámolás számviteli feladatairól szóló 225/2000. (XII. 19.) Korm. rendelet 8. § (3) bekezdés d, pontja szerint a zárómérleg a be nem hajtott követeléseket a várhatóan megtérülő összegben tartalmazza. A várható megtérülési érték maximuma értelemszerűen a követelés összegének 100%-a, ez esetben a felszámoló teljes megtérüléssel számol, míg minimumának 0%-nál nagyobb értéknek kell lennie, hiszen ha a várható megtérülési érték 0, úgy a követelés behajthatatlan, és behajthatatlan követelés a mérlegben nem szerepelhet, azt ki kell vezetni.

A várható megtérülése értéket pedig az általános számviteli szabályok szerint a követelés leértékelésével kell megállapítani az adós minősítése alapján. Ennek bemutatása, részletes indokolása szintén a felszámoló feladatát képezi.

(A várható megtérülésen történő átadás szükségképpen felveti azt a kérdést, hogy ha a teljes követelés befolyik az új jogosulthoz, nem jelent-e ez a számára jogalap nélküli gazdagodást. P.: 100

egység követelése kielégítése fejében a kötelezett 200 egység névértékű követelését 25%-os becsértéken, azaz 50 egység értéken kapja, de a kötelezettel szembeni végrehajtásból 150 egység térül meg. Álláspontom szerint nem, hiszen amennyiben a hitelező pénzkövetelését nem pénzzel, hanem más vagyontárggyal, ingó vagy ingatlan dologgal, követeléssel, átruházható joggal elégítjük ki, közömbös, hogy később a dolgot milyen értéken értékesíti, a követelésből mennyit hajt be, a jogból milyen hasznot húz, megtérülésnek csak és kizárólag az átadáskor meghatározott érték tekinthető, annak mértéke, értéke nem tehető függővé a nem pénz vagyontárgy hasznosításából származó bevételtől, ellenkező esetben pl.: sortartásos kezességgel biztosított követelésnél az adós cég követelésével kielégített hitelezőnek a harmadik személlyel szemben is meg kellene kísérelnie a követelése behajtását, mielőtt a kezestől követelhetne teljesítést, így „megduplázódna” maga a sortartás is.)

XI. Összegzés

A követelés a Ptk. szerinti speciális vagyontárgy, relatív, a felek között fennálló jogosultság, melynek megsértése esetén igényhelyzet keletkezik, és annak a jogosult bírói úton, állami kényszer igénybevételével szerezhethet érvényt. A számvitelben használt követelés fogalma szűkebb, mint a jogi definíció, és a behajthatatlanságra is eltérő fogalmat használnak egyes jogágak. A követelés quasi dolog módjára átruházható, biztosítékba adható, biztosítható, viszont az abszolút szerkezetű dologi jogviszonytól eltérően bármely fél jogutód nélkül történő kiesése esetén megszűnik, nincs uratlan követelés.

Felhasznált irodalom:

- Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. Negyedik kiadás, Grill, Budapest, 1933. 94. o.

Folyóiratok, cikkek:

- Dr. Gárdos István: A kölcsönszerződésekből fakadó követelések elévülésének kezdő időpontja in Jogtudományi Közlöny 2014. évi 9. lapszám (387-399. o.)

Jogszabályok, kommentárok:

- A Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)
- A Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (rPtk.)
- A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (Számv. tv.)
- A csődeljárásról és felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. tv. (Cstv.)
- A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Ctv.)
- A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.)
- Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. Szerkesztette: Vékás

L

a

j

o

s

/

G